

Visie Uitvoeringsagenda Faro Nederland

Waar gaan we voor?

De opstellers en sympathisanten van de Uitvoeringsagenda Faro Nederland willen een bijdrage leveren aan een samenleving waarin burgers, erfgoedinstellingen, overheden en het maatschappelijk middenveld samen erfgoed maken en koesteren, en waarin erfgoed ten goede komt aan de samenleving in de vorm van welzijn en welvaart. Wij willen dit bereiken door participatie meer gemeengoed te maken in de erfgoedpraktijk, in de vorm van co-creatie, partnerschap, zeggenschap en burgerinitiatief. Door open te staan voor nieuwe erfgoedwaarden en meer ruimte te bieden aan opvattingen en kennis van burgers. En tot slot door erfgoed te verbinden aan sociaal-maatschappelijke doelen.

Toelichting

Erfgoed staat in onze visie midden in onze samenleving. Mede dankzij alle vrijwilligers kunnen volgende generaties ervan genieten. Mensen identificeren zich met hún omgeving en cultuur en springen op de bres als dat dreigt te verdwijnen. Ze willen dat het een plek krijgt in de toekomst. Ze stellen ook vragen bij erfgoed. Hoe zien we het Nederlandse koloniale verleden er in terug en klopt dat beeld? Welke nieuwe functie is passend voor een leegstaande kerk? Horen kwetsende stereotypen thuis in een carnavalsoptocht? Zo komen we tot de ontdekking dat je ook anders naar een schilderij, traditie of archief kunt kijken. Of dat andere gebouwen en gebruiken ook erfgoed zijn. Erfgoed maken we samen!

Het Verdrag van Faro is dan ook niet de start van een nieuwe erfgoedpraktijk, maar vooral een vliegwiel voor verdere cultuurverandering. Erfgoedinstellingen en overheden zijn voortdurend op zoek hoe zij zich nog beter kunnen verhouden tot de samenleving en hun taak om erfgoed te behouden. In de loop van de tijd zijn structuren ontstaan die de erfgoedzorg hebben geprofessionaliseerd, maar onbedoeld ook afstand creëren tot mensen en wat zij zien als hun erfgoed. Het besef dat erfgoed van ons allemaal is en zijn zeggenschap ontleent aan de betekenissen die mensen eraan geven, is daardoor soms uit beeld geraakt. Dat vergt een nieuwe kijk op rollen en verantwoordelijkheden in de erfgoedzorg. Deze uitvoeringsagenda richt zich op het begeleiden van die zoektocht en het leggen van verbindingen met gemeenschappen, vrijwilligers en burgers. De uitvoeringsagenda wil zaken op gang brengen waar dit nog niet gebeurt, en kan soms een plus vormen op ontwikkelingen die al lopen. Naast de uitvoeringsagenda bestaan er subsidieregelingen bij het Fonds voor Cultuurparticipatie voor initiatieven voor erfgoedparticipatie in de samenleving en bieden de provinciale erfgoedhuizen ondersteuning.

De centrale vraag in het Verdrag van Faro 'hoe komt cultureel erfgoed ten goede aan de samenleving?' en de achterliggende vragen 'waarom bewaren we erfgoed, voor wie en hoe zijn zij betrokken' zijn ook voor de uitvoeringsagenda leidend. Het Verdrag van Faro kent daarbij meerdere deelaspecten. Sommige hebben al een plek in het Nederlandse erfgoedbeleid of de erfgoedpraktijk. Denk aan beleid gericht op digitalisering van erfgoed om de toegankelijkheid ervan te vergroten. De bottom-up benadering van immaterieel erfgoed waarbij gemeenschappen zelf aangeven of iets erfgoed is en hoe ze daar mee om willen gaan. Aan de leeromgeving voor vrijwilligers. Of aan erfgoed als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Voorafgaand aan deze uitvoeringsagenda is door bureau DSP en door de Rijksdienst voor het Cultuur Erfgoed een verkenning uitgevoerd naar de "Faro-praktijk" in Nederland en daarbuiten. Hiervoor is gesproken met honderden mensen en zijn tientallen projecten bekeken. Binnen die Faro-praktijk zijn drie uitdagingen geïdentificeerd die de ruggengraat vormen van de Uitvoeringsagenda. Hier willen we met elkaar op inzetten!

1. Meer participatie

Deze uitdaging begint met de vraag wat hieronder wordt verstaan. In de bredere cultuursector is participatie vooral gericht op meedoen en gericht op sociale effecten. Dit kan op verschillende

manieren vertaald worden naar erfgoed. Meedoen, zoals erfgoedbeoefenaars die een ambacht uitvoeren, vrijwilligers die rondleidingen verzorgen in musea, digitaal archieven ontsluiten, het groen beheren op een landgoed, etc. Of mee kunnen doen, waarmee toegang tot erfgoed voor iedereen wordt bedoeld. Europees en Caribisch Nederland kennen ontelbaar veel vrijwilligers die meedoen. En erfgoedinstellingen en overheden zetten zich in om fysieke, digitale en mentale drempels weg te nemen en zo ook mensen te bereiken die normaal gesproken niet snel met het erfgoed in aanraking komen. Het Faro-verdrag voegt hier nog een uitdaging aan toe. Meedoen, door mee te bepalen. Dus samen die tentoonstelling, dat activiteitenplan of beheerplan van een erfgoedsite uitdenken en uitwerken. Maar ook omgekeerd, het meewerken van overheden en erfgoedinstellingen aan initiatieven in de samenleving die bijvoorbeeld nieuwe perspectieven toevoegen aan bestaand erfgoed of zich inzetten voor het behoud van erfgoed in hun omgeving.

Samenwerken en het delen van zeggenschap zorgen ervoor dat mensen ervaren dat ze erbij horen en mede-verantwoordelijk zijn. Dat hun perspectief gehoord en gezien wordt. Dat hún mening en hún kennis over het erfgoed ook waardevol is. Dat past bij bredere maatschappelijke ontwikkelingen en discussies. Bijvoorbeeld rond democratische vernieuwing om de relatie tussen overheden en burgers te verbeteren. Bij de invoering van de nieuwe Omgevingswet, waarin participatie een leidmotief is. Of bij vraagstukken die te maken hebben met emancipatie, inclusiviteit en culturele diversiteit. Ook het erfgoed zelf heeft hier baat bij, door het verkrijgen van meer draagvlak voor en kennis over het erfgoed.

Meer participatie vraagt om nieuwe inzichten en argumenten, vaardigheden, werkvormen en instrumenten, relaties, samenwerkingsverbanden, etc. En hoe kunnen we iedereen die zich inzet voor erfgoed, betaald of onbetaald, dicht op de eigen praktijk en belevingswereld ondersteunen bij verschillende vormen van erfgoedparticipatie? Daar maken we werk van.

2. Open houding voor andere erfgoedopvattingen

Niet het bestaande, gedefinieerde erfgoed is hier het vertrekpunt, maar wat burgers zien als erfgoed. Dat vraagt om een open houding. Er zullen veel overeenkomsten zijn tussen wat nu gangbaar erfgoed is en wat dan komt bovendrijven. Maar er zullen ook verschillen zijn. Het levert soms meer dynamiek op dan overheden en erfgoedinstellingen gewend zijn. Erfgoedgevoel kan opleven, maar ook weer wegebben. Het houdt zich niet aan afbakeningen in erfgoeddisciplines als roerend erfgoed, archeologie of immaterieel erfgoed, maar gaat daar dwars doorheen. Het verhaal, de betekenis en beleving is soms net zo belangrijk, of zelfs belangrijker dan de fysieke erfenis. En die betekenis kan veranderen in de tijd. Dat kan ook confronterend zijn omdat gemeenschappen zich niet herkennen in het gangbare erfgoed en zich buitengesloten voelen. Of omdat opvattingen lijnrecht tegenover elkaar staan. Zo was er ooit een pittige discussie tussen beroepsmatige experts en de gemeenschap van molenaars. Bevries je het beeld van een molen op een moment in de geschiedenis, of laat je de ontwikkeling zien? Mogen onderdelen van de ene molen naar de andere worden overgeplaatst? En moet je een molen na een verwoestende brand herbouwen, of als verloren beschouwen?

Erfgoedopvattingen zijn niet statisch. Vroeger niet en nu niet. Maar open armen voor ander erfgoed vraagt om nieuwsgierigheid en lef, om je te laten verbazen. Om vervolgens weer te verbinden en te onderzoeken wat dat met bestaande opvattingen, systemen en geldstromen doet en hoe je het gesprek hierover kunt voeren. Ook het erfgoed is hierbij gebaat. Het wordt allicht diverser en misschien toegankelijker, beter beleefbaar en herkenbaar. En misschien ontstaan er nieuwe relaties tussen soorten erfgoed, of tussen erfgoed en kunst, geschiedschrijving of stadsbeheer. Die uitdaging gaan we aan.

3. Erfgoed als hulpbron inzetten

Erfgoed draagt bij aan ons welbevinden en welvaart stelt het Verdrag van Faro. Behoud van erfgoed is daarmee geen doel op zich, maar moet ten goede komen aan de samenleving. Die gedachtegang is niet onbekend in Nederland. De relatie tussen erfgoed en economie komt tot uitdrukking in recreatie en toerisme, de toegevoegde waarde van erfgoed voor het vestigingsklimaat van werknemers en bedrijven, en in decoratieve en inspirerende plekken voor detailhandel en creatieve industrie. Ook binnen de ruimtelijke ordening is het inzetten van erfgoed

inmiddels breed geaccepteerd. Op de tekentafel is erfgoed een inspiratiebron voor bijvoorbeeld waterberging en woningbouw.

Het Verdrag van Faro daagt erfgoedinstellingen en overheden echter uit om vergelijkbare relaties te leggen met andere thema's, zoals leefbaarheid, sociale cohesie, integratie, welzijn, gezondheid, arbeidsparticipatie, klimaatadaptatie en bijvoorbeeld openbare orde en veiligheid. Dit is grotendeels nog onbekend terrein. Wat werkt en wat niet? Hoe zien die andere werelden eruit? Waar liggen aanknopingspunten? Van welke andere sectoren, zoals cultuur of natuur, kan de erfgoedzorg leren. Met wie kun je samenwerken? Welke argumenten kun je inzetten om anderen over te halen? De zoektocht begint met nieuwsgierigheid, met het vrijuit denken en doen. We gaan op zoek naar antwoorden en naar nieuwe vragen die ons een stap verder brengen.

In deze uitvoeringsagenda zijn deze uitdagingen omgevormd tot concrete voorstellen en handelingsperspectieven. Wij hebben er vertrouwen in dat realisatie van deze agenda bijdraagt aan onze visie.

Aldus verklaren wij.